

Kwekersrecht voor nieuwe gewassen

Een bloeiende kamerplant die tot nu toe niet geteeld werd in Nederland of Europa. Een waterplant die van onkruid tot commerciële eiwitbron wordt gebombardeerd. Voor dit soort nieuwe gewassen bestaan nog geen kwekersrechtprotocollen. Wat betekent dat voor het aanvragen van kwekersrecht? Drie voorbeelden.

Voor voedingsgewassen is registratie van een nieuw ras verplicht. Het idee daarachter: de bevolking moeten we voeden, en voor een stabiele voedselproductie heb je betrouwbare rassen nodig. Bij siergewassen is dit minder van belang. Daar is registratie geen verplichting en kwekersrecht een optie om je ras te beschermen. Maar handig is kwekersrecht aanvragen wel. Dit zorgt ervoor dat de jarenlange veredelingsinspanningen beschermd zijn. Hier kan een ander dan niet zomaar van profiteren.

“Om een nieuw ras te erkennen, moet het zich onderscheiden van andere rassen die algemeen bekend zijn. Verder mag het ras niet langer dan een jaar in de handel zijn om kwekersrecht te krijgen. Dit geldt voor rassen binnen Europa (Europees kwekersrecht) of binnen Nederland (nationaal kwekersrecht). En er moet een selectie zijn verricht. Voor bescherming buiten de EU mag het ras vier jaar in de handel zijn geweest”, legt Naktuinbouw-rassenonderzoeker Henk de Greef uit. Kwekersrechtenaanvraag op een plant die rechtstreeks uit de jungle of de oceaan gevist is, kan niet.

Voorbeeld 1: Kroos

In 2011 nam Naktuinbouw voor het eerst een aanvraag voor kwekersrechtonderzoek voor eendenkroos in het rassenonderzoek op. Het referentiemateriaal visten medewerkers destijds eigenhandig uit sloten. Inmiddels heeft Naktuinbouw voor tien rassen van deze eiwitrijke waterplanten kwekersrechtonderzoek uitgevoerd. Het zijn de tien beste rassen van het Duitse bedrijf OxyGenesis, het eerste bedrijf ter wereld dat eendenkroos wist te veredelen. Voor twee ervan, *Lemna minor* L. Ignition en Candy, is het Europees kwekersrecht inmiddels daadwerkelijk toegekend.

Karl-Michael Schmidt, onderzoeker bij OxyGenesis: “Kwekersrecht krijgen vergde veel tijd, omdat er nog geen kennis of protocollen waren. Eerst hebben we Naktuinbouw

kroos leren telen. Ook moest er een vragenlijst komen waarmee Naktuinbouw de rassen kon beoordelen. We ontdekten vier onderscheidende kenmerken: lengte van de wortels, de tekening van de bovenkant en de onderkant van het blad. En, een beetje merkwaardig, het bovenaanzicht van een dichte massa kroos. We hebben meer dan tweehonderd rassen en elk ras valt te identificeren door een kenmerkend bovenaanzicht.”

Eendenkroos wordt in kassen geteeld in vijf tot tien lagen boven elkaar. De plantjes groeien goed in diepe schaduw. Om voortplanting in gang te zetten, veroorzaakt het veredelingsbedrijf stress met licht. Door spontane kruising ontstaan dan twintig tot dertig soorten nakomelingen, waaruit het bedrijf de beste selecteert. Die worden eruit gevist. Zij vermeerderen zich verder vegetatief en zijn dus identiek.

Inmiddels zijn er telers met een licentie aan de slag. Het kroos dat zij telen, bevat 40 procent meer eiwit in de droge stof dan gemiddeld. Een Duits veevoederbedrijf gaat de plantjes afnemen. De Europese Unie heeft kroos toegelaten als veevoer. “Kroos gaat nooit dood. Vanaf ongeveer een jaar treden er wel mutaties op. Dit omdat kroos genetisch een simpel plantje is. De opbrengst van één ras in een bak is dubbel zo hoog als die van gemengde bakken. Dus dan is het tijd alles te vervangen. Twee tot drie weken daarna zijn de bakken weer vol gegroeid”, zegt Schmidt. Andere rassen van OxyGenesis maken afvalwater van de farmaceutische industrie schoon, doordat ze goed medicijnen absorberen. Schmidt: “Eendenkroos filtert medicijnresten beter dan het beste membraan. Dankzij de sterke absorptie kan kroos ook als drager voor medicijnen dienen.” Voor menselijke consumptie zou het eiwithoudende kroos ook prima geschikt zijn, maar OxyGenesis wacht nog op de EU-toelating van kroos als voedingsmiddel.

Voorbeeld 2: Plumeria

Eveneens nieuw is kwekersrechtonderzoek op *Plumeria*. Drie *Plumeria*-rassen heeft Naktuinbouw op dit moment in onderzoek. De bloeiende planten zijn inheems in landen als Thailand, Indonesië en Hawaï. Daar gebruiken ze de geurende bloemen in tempels, in het haar of in bloemenslingers. Het is weliswaar een nieuwe plant voor Europa, maar de aanpak van het kwekersrechtonderzoek is vergelijkbaar met die bij andere bloeiende potplanten.

Het venijn zit in de teelt. Jan Campo, van exotenimporteur Campo International legt uit: “De grootste moeilijkheid van de *Plumeria* is om hem snel in bloei te krijgen. We doen nu al drie jaar proeven om het beste teeltrecept te vinden. Telkens krijgen we van de Thaise veredelaar nieuwe rassen. We hebben er samen met Richplant zo’n 35 uitgeprobeerd. Nu hebben we er drie waar we in geloven: relatief makkelijk in bloei, geen tussentijdse bladval, weerbaar tegen ziektes en plagen. En als een *Plumeria* eenmaal bloeit, bloeit hij maanden.” Campo vraagt niet altijd kwekersrecht aan voor zijn producten. “Maar in deze *Plumeria*’s zit zoveel voorbereiding. Ik wil voorkomen dat iemand ze vegetatief vermeerdert.”

Voorbeeld 3: Wier

Sinds 2014 bereidt Naktuinbouw zich voor op een kwekers-rechtaanvraag voor wieren, meercellige algen. Naktuinbouw onderzoekt de planten in het Zeewiercentrum op Texel, van het Koninklijk Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee (NIOZ). Kan een wieras onderscheidbaar, uniform en stabiel zijn? Dat kan. Onderzoek wees uit dat kwekersrecht-onderzoek mogelijk is.

Job Schipper is eigenaar van Hortimare. Dit bedrijf veredelt wieren in Noorwegen, Nederland en bij de Faeroëreilanden. “We maken lokale rassen voor lokale productie, om de biodiversiteit niet in gevaar te brengen.” Dit jaar vraagt Hortimare voor twee Noorse rassen een proefprocedure voor kwekersrecht aan. Naktuinbouw voert het benodigde onderzoek uit. Hortimare heeft het proces van veredeling en vermeerdering inmiddels in de vingers. Job Schipper: “We kennen het kunstje om wieren aan te zetten tot eicel-vorming. We vermeerderen de wieren door bevruchte cellen te klonen. Dat levert een extreem uniform nageslacht op. Onze huidige rassen bevatten veertig procent meer biomassa dan gemiddeld. We selecteren de rassen nu nog uitsluitend op een hoge biomassa.” De rassen zijn daarnaast te herkennen aan morfologische kenmerken, zoals bladbreedte, blad-tekening, wel of geen middenrib. Schipper: “Een volgende stap is om rassen te selecteren op een hoger gehalte inhoudsstoffen, zoals eiwit. Wier bevat veel eiwit en kan een goede vleesvervanger zijn. We vragen pas echt kwekersrecht aan als we overtuigd zijn van de commerciële waarde van een ras. Om zeewierteelt rendabel te krijgen, moet het rendement per vierkante meter nog verder omhoog.” ●

Kwekersrecht aanvragen, hoe werkt dat?

Rassenonderzoeker Henk de Greef licht toe:

Stap 1

Een veredelaar meldt zijn gewas aan voor kwekersrecht:

- voor Nederlands kwekersrecht bij de Raad voor plantenrassen
- voor Europees kwekersrecht bij het CPVO in Angers, Frankrijk

In Nederland is Naktuinbouw het onderzoeksstation voor kwekersrecht-onderzoek voor alle land- en tuinbouwgewassen. Zo'n onderzoek is nodig om kwekersrecht te krijgen. We zoeken altijd uit of een gewas elders al in onderzoek is. Een service waar veel veredelaars blij mee zijn. Het voorkomt dubbel werk en dus dubbele kosten.

Als een kweker Europa in wil, kan hij het onderzoek beter laten uitvoeren door het station dat er al mee bezig is (geweest). CPVO verleent namelijk alleen kwekersrecht op basis van rapporten van door hen aangewezen onderzoeksstations.

Voor nieuwe gewassen vraagt het CPVO aan alle onderzoekstations in de EU of ze interesse en mogelijkheden hebben om het onderzoek uit te voeren. Deze onderzoekstations geven vervolgens aan of ze het rassenonderzoek kunnen uitvoeren.

Stap 2

Of Naktuinbouw een nieuw gewas in onderzoek neemt, hangt onder meer af van de ruimte die er is en de mogelijkheden om het in Nederland te telen. Papaja bijvoorbeeld, aan zo'n gewas beginnen we niet. Als een gewas moeilijk te telen is, vraagt het CPVO soms een hoger onderzoekstarief.

Stap 3

Van de aanvrager krijgen we een monster om te beproeven en te beoordelen. Daarnaast wordt een korte rasbeschrijving meegestuurd. Bij siergewassen ook nog een foto. Daar zoeken we referenties bij. We vergelijken het nieuwe ras met dat waar het het meest op lijkt. De kenmerken waarop we beoordelen liggen vast in richtlijnen van de mondiale kwekersrechtorganisatie UPOV.

Van soorten waarvan jaarlijks veel kwekersrechtaanvragen komen, hebben we een levende referentiecollectie. Van de meeste hebben we alleen een digitale databank. Sinds 2010 bewaren we bovendien van elk onderzocht ras een DNA-monster in de 'diepvries'.

Stap 4

Bij een nieuw gewas kan het zijn dat er nog geen UPOV-richtlijn is. Deze ontwikkelen we dan zelf. We beoordelen welke kenmerken bepalend zijn om een ras te identificeren. Zo'n protocol gaat naar het CPVO. Ook publiceren wij dit op onze website. Wanneer na een aantal jaren blijkt dat er meerdere rassen zijn aangemeld, wordt er een UPOV-richtlijn voor gemaakt. ●